

משורר-מגשים

להופעת ספר שיריו של יאיר

ספר השירים של
אברהם שטרן המכונה
'יאיר'

הוצאת 'סולם' תש"ו

מאמר זה נכתב זמן מה לאחר שספר שיריו של יאיר ראה אור לראשונה, בהוצאת 'סולם' תש"ו. כותרתו היתה: 'ספר השירים של אברהם שטרן המכונה 'יאיר''. מאז הודפס הספר עוד פעמים רבות, בהוצאת 'יאיר', תחת השם: 'בְּדָמֵי לַעַד תַּחֲיִי', (והמילים לקוחות מן השיר: 'הרי את מקודשת לי מולדת', בעמ' נ"ג).

כל ההפניות שבהערות נתונות על-פי מהדורת תשס"ב, שהיא המהדורה השלוש-עשרה של הספר. (את השיר המובא כאן בכתב ידו של יאיר, ראה שם בעמוד ל"ו).

★

לאחר המאמר יובא נספח ובו ביוגרפיה קצרה של יאיר. הדברים נחוצים כהשלמת רקע עובדתי והיסטורי למאמרו זה של שב"ד - כמרגם לכתביו האחרים, במקומות הרבים בהם דן הוא ביאיר, בפרישתו, בתפיסתו המדינית ובחזונו.

שחמי חלות קניני
נקיים: באו דמנו
זכור מלחמתנו
קדש גי'צוד.

אנכי את כף יקלנו
אל גסקת חזין חינו
נעלה בכד'אנו
כתר המלכות.

פשר לדון בשיריו של יאיר מבחינה אמנותית טהורה. אף-על-פי שכמובן יש עליות וירידות באמנותיותם של שירי יאיר, הנה אף שירתו 'לְאִמָּהוּת שלנו' לבדה, היה בכוחה להקנות לו מעמד של משורר.¹ שורות כמו: "נָבֵל חָפֵל חָלַל הַפִּילִי", "טיט-דָּמָה, צאן-עֶמָה וּמְנוֹן-נְגִידָה", "ראשי - כּמִפְרֵשׁ הַתְּפוּחַ בְּרוּחַ"² וכו', מעידות מה היה כוחו של יאיר כאמן הצליל. הוא עצמו כותב: "כן, גם אני חייל ומשורר!"³ - ובכל זאת: לא משורר הוא התואר הראוי ליאיר ולא הבחינה האמנותית הטהורה היא הבחינה העיקרית הראויה לביקורת שיריו. לא הרי שיריו של יאיר כשיריהם של חיילים ומשוררים כמו ז'בוטינסקי או ד'אנונציו.⁴ אין ספק שאף כי ז'בוטינסקי וד'אנונציו היו גם חיילים, הם היו גם משוררים. נפשם לא היתה חס-ושלום מפוצלת בין "הספר והחרב", אך בכל-זאת, הספר והחרב היו שני יסודות שונים שמהם צמחה נשמתם האחת. יאיר טעה כשהשווה עצמו אליהם או לשכמותם. בשיריו של יאיר ובמלחמתו, הספר והחרב אינם שני יסודות; שניהם יחד הם לגביו יסוד אחד. בשיר 'זוכר אני: אולי רק אמש'⁵ מתאר אמנם יאיר מעבר מילדות של שירה לגברות של מלחמה; ייתכן אפילו שהמעבר הזה הוא אמת היסטורית; שירתו, על-כל-פנים, אינה מראה שהיה בכלל צורך במעבר כזה.

- 1 השירה 'לְאִמָּהוּת שלנו', בשלושה פרקים - מעמוד ק"ה ואילך.
- 2 השורה הראשונה לקוחה מן השיר 'אם החיים את' המוקדש "לאחותנו בשורה" (עמ' כ"ה); שתי השורות האחרות לקוחות מן השירה 'לְאִמָּהוּת שלנו' (בעמודים ק"ו-ק"ז). הראשונה משתיים אלה מתארת את המצב בציון "הפושטת צואר לְתַלְיִין", וּמְנוֹן' - על-פי משלי כ"ט כ"א - הוא עבד שעלה לגדולה ונעשה שליט על אדונו.
- 3 כך בשורת-השיר הראשונה בעמ' נ"ז.
- 4 גבריִאֵלָה ד'אנונציו היה סופר, משורר ולאומן איטלקי אשר הושפע מאוד מניטשה. הוא שירת כקצין וטייס במלחמת העולם הראשונה, ואחריה נהיה לחבר במפלגה הפשיסטית ונחשב ל'משורר הפשיזם'. ד'אנונציו מת בשנת 1938.
- 5 עמ' ס"ג ואילך.

ברוח של פעילות ריאלית, ופעילות ריאלית ספוגה שירה, אין אצל יאיר כיסוי-גומלין כזה, אין לו צורך בו ואף אין הוא אפשרי. כי למרות קריאתו "תחי הכפילות!"⁶ אין אצל יאיר אחדות כזאת מתוך כפילות דווקא. הפעילות הריאלית והשירה אינן זקוקות אצלו לקשר של רוח מאחדת, כי הן לא נפרדו בשום דבר, הן זהות בכול. כל שיריו אינם אלא ביטוי או פְּבּוּאָה למלחמתו, ואין השירה לגבי יאיר תחום מיוחד של פעילות. בכל השירים הללו יש רק חוויה אחת בלבד: מלחמת החירות.

לכאורה מעביר יאיר הבדלה: "ערב קרב במחנה"⁷ הוא שר את שירו; הקרב יהיה מחר. אבל השיר אינו יוצא אל מעבר לגדר המחנה, כמו אצל חיילים-משוררים אחרים. המסגרת והתוכן של הקרב והשיר זהים: "פְּשָׁחֹר אוֹדֵי-בְּתִים, פְּלֶכֶן לְהֵבֶרֶתְךָ, / בְּזֶהָב לְהִבְתֵּאֵשׁ, בְּאַרְגָּמָן-הַדָּם" – כאן נולד השיר וכאן מתחולל הקרב, והשיר אינו אלא חוויה של הציפייה לקרב, הוא חלק מהתכונה לקרב. פְּשׁוּרָה: "היום אכתוב בדיו, מחר אכתוב בדם" הכוונה היא, לכאורה, לְהִקְבֵּלָה. אך הקצב, תוכנו של השיר הזה ומהותם של כל השירים האחרים מעידים אחרת: לא הקבלה אלא סיבה, 'היום אכתוב בדיו, כי מחר אכתוב בדם' ומורגש כאילו הכתיבה בדיו ממלאה רק את החלל בזמן, הכותב אץ כאילו לסיימה, דוחקת הכתיבה בדם; דוחקת עֲד־כִּדְי־כך שהדִּחֵק הופך לשיר.

יאיר השתדל, אמנם, להוציא את שיריו מצוחצחים ומבריקים מתחת ידו, אבל זאת רק מבחינת הצורה החיצונית. מבחינת התוכן והצורה הפנימית אין בשירים אלה שום דבר מהמכוון לשירה. האמת שבשירים הללו איננה אמת אמנותית בעיקר, אלא היא גם אמת אמנותית. קודם-כול ובעיקר, האמת הזאת היא אמת ממשית. רק מקרה הוא שיאיר עטף את דבריו בחרוזים, יִצְקָם לתבנית של שיר. לדברים הללו כשלעצמם ממש היה קיום – אותו הקיום עצמו – גם אלמלא עלה בדעתו של יאיר להעלותם על הכתב. בין השירה 'לאמהות שלנו' לבין האיגרת האחרונה, למשל, שיאיר כתב לאמו – בפועל אין כל הבדל מהותי; ההבדל הוא חיצוני בלבד.⁸ השירים הללו הם אפוא שירים, לא משום שיאיר היה משורר והוסיף מפיוטיותו לדברים, אלא משום שהדברים עצמם הם פיוטיים, משום שחיינו של

6 בקטע הפותח במילים הללו, בעמ' קכ"ה.

7 ציטוט זה, והבאים אחריו בפסקה זו, לקוחים מתוך: 'כן, גם אני חייל ומשורר', עמ' נ"ז.

8 פְּשִׁירָה 'לאמהות שלנו' (עמ' ק"ג) מתוארת התכתבות בין הבן הלוחם לאמו שבבית – ואיגרתו האחרונה של יאיר לאמו נדפסה בסוף הספר, בעמ' קנ"ג.

יאיר היו שירה – וחיייו של יאיר היו מלחמת החירות. בה השקיע יאיר את כל פיוטיותו, הוא היה לוחם – ורק לוחם. השיר והשירים עלו ממילא, כספיה. ומכאן עיקר ערכם: שירי יאיר אינם שירה המשלימה את מלחמת החירות, שיריו אינם שירה על מלחמת החירות. הם שיירתה של מלחמת החירות. ואין צריך לומר שאין כאן כלל הקבלה לשירת אורי צבי גרינברג שהיא למעלה מכל הדוגמאות הידועות, כי היא אינה ילידת המומנט הקונקרטי, כי אם ילידת מעמקי היסטוריה ונבואה שהמומנט הקונקרטי הוא אך אחד המקרים [שלהם], אחד הגלים של הדם.

אף כי מורגש עדיין בשירים הללו של יאיר החידוש שבחיי מלחמה ומחותרת – הצורך בהתגברות עצמית בתהליך ההסתגלות לסְבֵל המלחמה – מבטאים כבר השירים את מלוא מידת האהבה שהלוחם אוהב את מלחמתו, את מלוא המידה שבה ממלאת המלחמה את נפשו של הלוחם, עד שכל הזר לה זר גם לו. מתוך השירים הללו אפשר כבר לדמות אף מה יהיה סבלו של הלוחם דווקא במקרה שייסָתמו עליו אפשרויות המלחמה. ובביטוי הזה שביטא יאיר את האהבה הזאת למלחמת החירות – שהיא אמצעי לגבי החזון – היו שיריו לאחת מאבני-הפינה לתרבות החזון עצמו.

כי ערכה של מלחמת חירות אינו רק בזה שהיא מהווה פתרון ומוצָא להתנגשות שבין ערכי התרבות ההיסטוריים – החזון – לבין המציאות הקונקרטית. אין ערכה של מלחמת חירות רק בזה שהיא משנה את המציאות הנתונה ויוצקתה לְדפוס של החזון וערכי התרבות הנתונים. ערכה של מלחמת חירות הוא גם בזה שעשייתה עצמה נעשִית לערך תרבותי מדריך, שהיא עצמה מעשירה את התרבות הלאומית ואת האופי הלאומי. יתר-על-כן, קנה-המידה לאמצעי הפעילות הלאומית הוא, כמובן, היחס שבין החזון למציאות הנתונה, יחס הנתון לחישוב רציונלי והחייב להיות מחושב חישוב רציונלי. אבל, לא די בכך. מטבע הדברים הוא שכוחו של החזון להפעיל את נושאו תלוי במידה שבה כלולים בו מראש האמצעים הללו, במידה שלאמצעים הללו יש דחף לדינמיות משלהם, במידה שיש לאמצעים תרבות מיוחדת משלהם.

סיפּתה של התופעה שהיישוב עמד מנגד למלחמת החירות היא לא רק הערפל המְלִיט את החזון הלאומי ההיסטורי – חזון החירות – ולא רק מה שהחזון הזה הוא רצון, שבור ופגום ביישוב. סיבה חשובה לא פחות – ואולי יותר – היא בכך שלא היתה ליישוב, ואין לו עדיין, תרבות של מלחמת חירות. מסיבות

היסטוריות מובנות תרבות המְטָרָה היא שבורה, רצוצה וכו', אבל תרבות האמצעים [עדיין] חסרה בכלל.

יסודותיה של תרבות האמצעים הזאת הונחו מחדש בתנועת בית"ר. מתוך המַעַש של מלחמת החירות התגבשו התרבות הזאת והאופי הקשור בה – בפועל. שיריו של יאיר הוסיפו להם את התוקף שמוסיפה לתרבות ולְאופי הספרות. יאיר לא התייחס לאמצעיה של מלחמת החירות יחס רציונלי בלבד. יחסו אליהם היה יחס נפשי. "לחיות" – פירושו אצל יאיר: "להיות אחד מאלה / החיילים האלמונים, / שבחזית, מחתרת, כלא / עֵיני עמם מכוונים. //".⁹ "סֶהַר, לְחָם ומחתרת" אינם סתם דרך: "זו דרכי ואין אחרת". "הללויה במכונות-יָרִיה!" קורא יאיר, כי האקדוחים שלוחם חירות נושא בתיקו קדושים הם כטלית, כמנורות ערב-בַּחַג, "כי יש ... דת מלחמת שחרור". המלחמה ביחס לחזון – פֶּדַת ביחס לא־הִים. זוהי 'עבודה' אשר קדושה בה.

ואמנם, היתה זו דתו. שיריו של יאיר אינם אפוא מקרה של התלהבות פייטנית; הם ביטוי ראשון לתרבות קונקרטיית מאוד, תרבות המעש הלוחם. ב'עיקרי התחייה' שלו מכוונים, אמנם, לוחמי החירות גם את המלכות שהקימה מלחמתם,¹⁰ אבל לא כן בשיריו. כאמור, יאיר טעה בראותו את בואו של "הגדול בימים" כסוף-פסוק לגבי הלוחמים עליו.¹¹ את "עצמות לוחמי החירות, עבדיו / תכסה כעפר נְשִׁיה" – כותב יאיר. לפי השיר, הוא לא ידע אפוא את הערך העצום

9 זהו הבית השלישי מתוך: 'לְמַתְפֵּלֶשׁ תמיד בְּרַפֶּשׁ' בעמ' צ"ז. שתי השורות הבאות – בהיפוך סדרן – לקוחות מתוך: 'לא אשאל על מה ולמה', בעמ' ל"ה. השורה שאחריהן – מתוך: 'הללויה' בעמ' קכ"ג. בְּשׁוֹרֹת שבסוף הפסקה מעבד ומצטט שב"ד את בתי השיר: 'כָּאֲבִי שִׁישָׁא בְּיִרְאָה את תיקו', בעמ' ס"ז.

10 'עיקרי התחייה' הובאו בנספח ג' לְסֵפֶר 'גאולת ישראל במשבר המדינה' (כרך ב'), בעמ' 553; ביחס לדברי שב"ד כאן – ראה בייחוד את עיקר ד' ואת שמונת העיקרים האחרונים המוכתרים בכותרת-המשנה: 'ואלה תפקידי התנועה בתור האדנות והגאולה'. שב"ד נוטל כאן את מילותיו של יאיר בפתח שירו: 'הוא יבוא, בוא יבוא הגדול בימים' (עמ' צ"ד), ובמשפט הבא הוא מצטט את שורות סיומו. נוסח אחר של שיר זה – בכתב-ידו של יאיר – מובא בשער הספר.

• מתבקשת כאן הבהרה: משפטו זה של שב"ד נפתח בְּתִיבָה "כאמור", על אף שתוכנו לא נאמר במפורש קודם-לכן (אלא רק במשתמע); ומכיוון שכתב-היד של מאמר זה אינו בידנו – (הנוסח הנדפס כאן נתון לפי הפרסום ב'סֵלֶם') – הרי שלא מן הנמנע שהמאמר יוצר בידי עורך 'סֵלֶם', ישראל אלדר.

שיש להשתלבותו של חזון מלחמת-חירות לשלמות אחת בחזון מלכות ישראל; הוא לא הבין את הערך שיש להשפעה החוזרת מהאמצעים למטרה, את ערך החישול שחויית מלחמת החירות מחשלת את החירות. המעש הוא תוצאה מחזון המלכות. היישוב לא יגיע לידי מעש אם לא יהיה חדור בחזון המלכות. אבל חזון המלכות עצמו כולל – או, אולי, גם חופף – את תרבות המעש ואת האופי הנובע מהמעש הלוחם. בהרגשה זאת, בדבקות זאת, באופי זה, העשירו שיריו של יאיר את חזון המלכות ההיסטורי.

פורסם ב'סלם' – גיליון אייר תש"י,
ונחתם בשם העט: ירובעל.

חיי יאיר

אברהם שטרן נולד בטבת תרס"ח (סוף 1907) בסובאלק, בצפון-מזרח פולין – עיירה שרוב תושביה היו יהודים – אשר באותו זמן היתה שייכת לרוסיה. מלחמת העולם הראשונה זיעזעה קשות את יהודי סובאלק ואת משפחת שטרן: הגרמנים כבשו את האזור, האב מרדכי נכלא, האם לאה ברחה עם שני ילדיה לרוסיה, ושם החל אברהם בלימודיו – והמשיך עד שהיה כבן חמש-עשרה. ארבע שנים לאחר שחזר לסובאלק נסגרה כיתתו בגימנסיה שלמד בה, ואז מחליט אברהם לעלות ארצה לבדו. השנה היא שנת 1925.

תנופת המהפכה הרוסית, התנועה הלאומית הפולנית, ספרותן ושירתן של שתי אלה – והציונות על-כולנה – הטביעו בו חותם עמוק בנערותו ובבחרותו; כך הלך והתגבש בו האופי ההחלטי, שאיננו מוכן לפשרות, תוך שאיפתו לתרום לשיבתו של עם ישראל – שוב קודם – אל ימי גדולתו.

בארץ התקבל אברהם לגימנסיה העברית בירושלים, וכאן – יחד עם שקידתו והתפתחותו, הן בלימודים כלליים והן בתנ"ך ובמורשת-העם – הוא נסחף באהבת הארץ ונופיה. עם סיום לימודיו, לאחר שנתיים, הוא מתקבל לאוניברסיטה העברית, בה עתיד הוא ללמוד כחמש שנים, עד שנת 1933. בשנים אלה מתעצבת אישיותו הייחודית. הוא לומד עתה את הספרות העברית החדשה, את השפה היוונית וספרותה, וכן לימודי היסטוריה של יוון ורומא. אברהם נחשב לתלמיד מצטיין – בייחוד בתחומי התרבות הקלאסית של יוון ורומא.

אברהם היה בין מקימי אגודת הסטודנטים הלאומית 'חולדה', שנשאה את שם היישוב אשר מגיניו עמדו בגבורה בפרעות תרפ"ט. הפרעות האלה – בהן נרצחו תוך שבוע ימים 133 יהודים ונפצעו למעלה משלוש מאות – הניעו את אברהם (שהיה פעיל ב'הגנה' כבר קודם-לכן) להצטרף אל החבורה שפרשה מן ההגנה – בהנהגתו של אברהם תהומי – והקימה את 'ארגון ב', המתעתד להיות כוח צבאי מחתרתי, מסודר וממושמע. בשנת 1932 נקבע שמו של הארגון המתפלג: 'ארגון צבאי לאומי', או: 'אצ"ל' – ואברהם היה בין מפקדיו.

באוניברסיטה התוודע אברהם לדוד רוזאל, אשר למד קודם-לכן בישיבת 'מרכז הרב', והם נקשרו זה לזה בקשרי חברות ופעילות. דוד השפיע על אברהם בהעמקת היחס המחייב אל היהדות ושמירת המצוות, ויחד הם עשו את דרכם בארגון הצבאי הלאומי. בתחילת שנת 1932 משתתף יאיר בקורס סגנים של האצ"ל, ובסיום הקורס מושמע לראשונה שירו 'חיילים אלמונים' – שאותו גם הלחין (בסיועה של רוני, חברתו) – ואז נקבע השיר כהמנון האצ"ל.

בסוף 1933 – עם תום לימודיו – זוכה אברהם במלגה ויוצא לפירנצה שבאיטליה להשלמת התואר השלישי, אך לאחר כחמישה חודשים הוא נענה לבקשתו של תהומי, קוטע באחת את מסלולו האקדמי, ומעמיק את פעילותו במחתרת. אברהם התמנה אז לאחראי על רכש הנשק בפולין, והברחתו ארצה. בתקופת פירנצה הוא עורך את מיטב שיריו שכתב בשנות לימודו באוניברסיטה, מוסיף עליהם עוד כמה שירים חדשים, ובכך התגבש רובו ועיקרו של ספר שיריו – אשר נותר במחברות כתב-ידו עוד שנים ארוכות עד שראה את אור הדפוס בשנת תש"י.

בפרעות תרצ"ו-תרצ"ט – כאשר נרצחו למעלה מחמש-מאות יהודים – נקלע האצ"ל להתלבטויות קשות: היישוב המאורגן דגל במדיניות ההבלגה, ומנגד תבעו מפקדים רבים בתוך הארגון לשבור את ההבלגה, ולהשיב מלחמה שעה. תהומי מחליט לשוב ולהתאחד עם 'ההגנה', ואילו אברהם ורוזאל – ואִתם שכבת המפקדים הצעירים – מחליטים עתה (אמצע 1937) לפרוש ולחדש את האצ"ל ככוח לוחם בלתי תלוי בממסד. אברהם מחבר כרוז הקורא "להילחם נגד ההשתעבדות לשלטון הזר ומזימותיו", ומטעים כי "הרעיון והמטרה של האצ"ל בארץ ישראל, שלשמה נוצר, היא האמונה שהמדינה העברית לא תוכל לקום בלי להישען על גוף צבאי לאומי בלתי תלוי".

מתחילת 1938 – ובמשך כשנה וחצי – היה אברהם שליח האצ"ל בפולין. כאן הוא טוֹנה רשת-קשרים עם מדינאים וקצינים פולנים בכירים, ומכין בעזרתם את 'תכנית ארבעים האלף', אשר נועדה לשנת 1940. הכוונה היתה לגייס ולאמן 40.000 אוזחי

נשק אשר יפלו ארצה בכמה ראשים ויכבשוה, במקביל לפעולות 'מבית' להשתלטות על מוקדי השלטון הבריטי; (יש לזכור כי כוחה הצבאי של בריטניה בארץ, באותן שנים, לא עלה על כמה אלפי חיילים).

בתקופה זו נשכרת ההבלגה לראשונה: שלמה בן-יוסף יוצא על-דעת עצמו לפעולת נקם, בניסיון לפגוע באוטובוס ערבי ליד ראש-פינה לאחר אונס ורצח של נוסעי מכונית ליד צפת; בן-יוסף נתפס ונדון למוות. עלייתו לגרדום זיעזעה את אברהם, והוא כתב על כך את שירו: 'ישראל - דום!' (עמוד פ"ה בספר השירים).

שני ביטאונים של האצ"ל בפולין, בידיש ובפולנית, נוסדים ביוזמתו של אברהם ובעזרתם של יהודים בעלי השפעה - והעיתון היידי ('די טאט') אף נעשה לעיתון יומי. באביב 1939 מארגן אברהם קורס מדריכים של האצ"ל בפולין - בהדרכת קציני הצבא הפולני - ומשתתפים בו עשרים-וחמישה מפקדים מן הארץ. במסגרת ההכנות לתכנית הגדולה נרכשים אלפי רובים ומאות מקלעים, הנשק מאוחסן בוורשה ומוכן למשלוח, אך בינתיים ממשמשת ובאה מלחמת העולם השנייה, כל הקלפים נטרפים, ומערך הקשרים עם המדינאים ואנשי הצבא הפולנים - כמו גם 'תכנית ארבעים האלף' - מתפוגגים ויורדים לטמיון. אברהם שב ארצה, ומעתה הוא מכנה את עצמו בשם מנהיגם של קנאי מצדה, 'אלעזר בן יאיר' - או: 'יאיר'.

החלטתו של יאיר לחזור - בסוף מאי 1939 - באה בעקבות מעצרו של דוד רזיאל (ימים ספורים קודם-לכן), וכשבועיים לאחר פרסום 'הספר הלבן'. הוא נכנס לפעילות מלאה במפקדת האצ"ל, ומוביל פעולות ישירות נגד הבריטים. ואולם, עתה התעצמו מתחים וויכוחים - שהחלו כבר כמה שנים קודם - בדבר מידת זיקתו וכפיפותו של האצ"ל לז'בוטינסקי, לתנועת בית"ר, ולמפלגה הרביזיוניסטית. יאיר - בכל דרכו - גרס כי הארגון חייב להיות עצמאי ובלתי תלוי, לא בגורמים הללו, חשובים ככל שיהיו, ולא בשום גורם אחר. רזיאל, לעומתו, פיתח תלות בז'בוטינסקי, ועוד גרוע מזה: עם פרוץ מלחמת העולם הוא הסכים (בחתימת ידו!) לשביתת נשק עם הבריטים - ואף לשיתוף פעולה אִתָּם - ובעקבות הסכמתו זו הוא שוחרר מן הכלא (אוקטובר 1939), בעוד יאיר ויתר חברי המפקדה (שנעצרו כבר באוגוסט 1939) נותרו כלואים עד יוני 1940. הסכם זה של 'מכירת הארגון לבריטים' - שהוסתר מיאיר ומחברי המפקדה - הגדיש את הסאה, ומכאן הדרדרו העניינים לפילוג באצ"ל.¹

1 בספר 'גאולת ישראל במשבר המדינה' (כרך ב'), בסעיף המבוא לפרק על לה"י (עמ' 456 ואילך), דן שב"ד בהרחבה על פרטי המהלך הנסקר כאן, למן תגובת האצ"ל על 'הספר הלבן' ועד יציאתם של יאיר וחבריו לדרך עצמאית וחדשה.

על-פי דרישתם של חברי המפקדה התפטר אמנם רזיאל מן הפיקוד ויאיר התמנה במקומו, אך בלחצם של מנהיגי המפלגה הרביזיוניסטית חזר בו מהתפטרותו, וז'בוטינסקי אף הורה ליאיר לסור למרותו של רזיאל; אוראז, נעשה הפילוג לבלתי נמנע, והוא היה לעובדה מוגמרת בערב ראש שנת תש"א (ספטמבר 1940), שבועות מספר לאחר מותו של ז'בוטינסקי. יאיר הוביל מעתה חבורה של מפקדים ולוחמים שהחליטו להמשיך במלחמה עיקשת בבריטים בכל תנאי; הם ראו את עצמם כממשיכים הלגיטימיים של האצ"ל, וכינו את עצמם: 'האצ"ל בישראל'; (השם לח"י התקבל מאוחר יותר). מעתה, נעשה עקרון-היסוד לשיטתו של יאיר ברור וצלול: מלחמת הארגון אינה מכוונת לשינוי מדיניותם של הבריטים אלא לסילוקם מן הארץ – בהיותם שלטון זר – ולכינון מלכות ישראל הראויה. זהו טעם קיומו של הארגון, זוהי מטרת מלחמתו.

כאילו לא די היה בחבלי הלידה של ארגון חדש וחסר אמצעים – וכתנאים הבלתי-אפשריים כמעט של התנכרות היישוב, מאסרים נרחבים ומצוד בלתי פוסק של הבולשת – גם רבו הכשלונות המבצעיים בפעולות הראשונות שנעשו, וכמה מטובי הלוחמים נהרגו בכדורי הבריטים. אף-על-פי-כן מתמסר עתה יאיר לבירור רעיוני ממצה, כדי לקבוע את עקרונותיה ויעדיה של התנועה המתעתדת להתפתח מן הארגון הראשוני, תנועה מהפכנית האמורה להוביל את העם אל מלכות ישראל, עד האופק של בית המקדש השלישי, הנקבע כ'עיקר' השמונה-עשר בסולם י"ח 'עיקרי התחייה' אשר יאיר עמל על ניסוחם ופרסומם בביטאון הארגון.²

ואולם, רבים מן המצטרפים חזרו בהם והחלו נוטשים את יאיר וארגונו: חלקם הגדירו את עצמם עתה כ'ניטרלים', חלקם שבו לאצ"ל, ויש שטענו שהמלחמה בבריטים הינה 'התאבדות' חסרת כל סיכוי. בשנת תש"א עזבו את הארגון שלושה חברים מרכזיים – לנקין, חייכמן ולובינסקי – ובשנת תש"ב עזבו גם חברי המפקדה חנוך קלעי ובנימין זרעוני. כמנהיג, נותר עתה יאיר כמעט לבדו.

כאשר מהדקים הנאצים את טופריהם על יהדות אירופה, גרמניה מנצחת בכל החזיתות, הבריטים ממשיכים לצוד את המעפילים ארצה ולגרשם מחופי המכורה, וגם נכשל ניסיון הידברות של יאיר עם יצחק שדה על התייצבות מתואמת נוכח הסכנות, מחליט יאיר לנסות לבוא בדברים עם נציגי גרמניה ומדינות הציר. המגמה היא להציע הסכם לשיתוף פעולה בין הארגון לבין הרייך, במסגרתו – תמורת התמיכה בהקמת מדינה יהודית בארץ ישראל (לאחר סילוק השלטון הבריטי) – תוכל גרמניה 'לפתור

2 'לעיקרי התחייה' מוקדש נספח ג' לספר 'גאולת ישראל במשבר המדינה' – וראה זאת שם בעמ' 553 ואילך.

את בעיית היהודים' על-ידי יציאתם בהמוניהם לארץ ישראל, וקליטתם כאן במדינה העברית שתקום.

כהסבר ליוזמתו זאת מבחין יאיר בין 'האויב' הבריטי, כובש ארצנו, אשר אין לחדול אף רגע מן המלחמה בו, לבין 'הצורר' הנאצי אשר את שנאתו ליהודים ניתן לתעל דווקא להצלת המוני בית ישראל. אין צריך לומר שבמועד בו הולך יאיר למגעים עם הגרמנים הוא כלל לא שיער – כפי שאיש לא שיער אז – שה'פתרון' המתגבש-והולך כברלין הוא 'הפתרון הסופי' של ההשמדה; אדרבה, ההנחה היתה ששאיפתם של הנאצים היא לנצח את הבריטים ולהיפטר מן היהודים, ועל בסיסן של שאיפות אלה תיתכן ברית אינטרסים בין הארגון לבינם.³ המגעים – שנעשו באמצעות שליחים ואנשי-ביניים – הסתכּו והלכו, לא נשאו כל פרי, ומרכבת-השטנים הנאצית המשיכה את דהירתה כדרכה...

יאיר ורוני נישאו זה לזו, אך נבצר מהם לגור יחדיו; הוא אמר לה עד-כמה חשוב לו שיהא ביתם בית נאמן למסורת ישראל. רוני כבר נשאה ברחמה את ילדם, ויאיר ציווה לה כי תהיה אם מקפידה בגידולו של הילד, "שתמלאי את מקום שנינו".

טבעת המצוד של הבולשת הבריטית התהדקה והלכה, ומודעות 'מבוקש' עם תמונתו של יאיר – ופרס כספי על ראשו – נתלו ברחובות ופורסמו בעיתונים; (בתמונה: מודעה שפורסמה בְּעִתוֹן 'הארץ', שלושה-עשר יום לפני הרצח).

ביום כ"ה בשבט תש"ב (פברואר 1942) הקיפו שוטרי הבולשת בפיקודו של ג'פרי מורטון את הבית ברחוב מזרחי ב' 8 בתל אביב, שבו הסתתר יאיר. הוא התגלה בארון הבגדים, ומיד – לאחר שנכבל בידיו – ירה בו מורטון למוות.

3 שב"ד מנתח בהרחבה את הגיונו זה של יאיר, בַּספר 'גאולת ישראל במשבר המדינה' בַּסעיף על פרישתו של יאיר, מעמוד 479 ואילך. שים לב שם להערה 289 בסופו של הדיון. • ראה בעניין זה גם את מאמרו של יוסי גילרמן: 'יאיר – נביא מדיני', בתוך: 'מקורות לתולדות תנועת לח"י', הוצאת יאיר תשס"ו, עמ' 197 ואילך.

ברביוס, לפנות ערב, נטמן יאיר בבית העלמין בנחלת יצחק. לא פעם אמר שהוא יודע כי זה יהיה סופו, וכי הוא מישיר את מבטו אל המוות ואיננו נרתע; גם בשיריו הוא חזר וביטא זאת. מסירותו למלחמת החירות ולרעיון המלכות התגברה והלכה מאז שעמד על דעתו, עד שנהייתה לטוטלית ממש, ללא כל שיוור – במסכת הפעולה ובחווית הנפש – וכך מלאו שלושים וארבע שנות חייו. בדרכו זו הוא קיים את שורת-שירו 'חיילים אלמונים', בה קבע כי "כולנו גוייסנו לכל החיים"; עתה באה עתו לקיים גם את השורה הבאה, סוגרת-הפזמון, האומרת בפשטות כי "משורה משחרר רק המוות".

ידיעות אחרונות

עתון הערב Yedioth אחרונות • העורך: דניאל קרליבך • הוצאת: 5 עבר • תאריך: 27.12.1986 • גיליון: יום זה השבוע • תוכן: 12 עמודים • מחיר: 2.50 ₪

א. שטרן הומת בהתנגשות עם המשטרה

בבית בגבול יפית'א שהוקף הנוקר בפעולת חיפוש ע"י שוטרים

שטרן, 37, נהג ברכב מכוניתו כשהוא נוסע ברחוב יפית'א, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה. הוא נהג ברכב מכוניתו כשהוא נוסע ברחוב יפית'א, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה. הוא נהג ברכב מכוניתו כשהוא נוסע ברחוב יפית'א, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה.

המשטרה נכנסה לבית בגבול, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה. הוא נהג ברכב מכוניתו כשהוא נוסע ברחוב יפית'א, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה.

ג'ורג' מאנדל הגיע לאנגליה?

ה'דיוורעאלי הצרפתי' ברח בפרוץ המשפט בנדו לפרוטוגל ומשם לצרפת

מאנדל, 45, נהג ברכב מכוניתו כשהוא נוסע ברחוב יפית'א, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה. הוא נהג ברכב מכוניתו כשהוא נוסע ברחוב יפית'א, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה.

המשטרה נכנסה לבית בגבול, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה. הוא נהג ברכב מכוניתו כשהוא נוסע ברחוב יפית'א, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה.

פרצה עמומה במו הגרמנים בסמואלסנה

הגרמנים ברוח חופשית ופועלים

הגרמנים ברוח חופשית ופועלים, הם נהגים ברכב מכוניתו כשהוא נוסע ברחוב יפית'א, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה. הוא נהג ברכב מכוניתו כשהוא נוסע ברחוב יפית'א, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה.

המשטרה נכנסה לבית בגבול, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה. הוא נהג ברכב מכוניתו כשהוא נוסע ברחוב יפית'א, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה.

ג'ורג' מאנדל, 45, נהג ברכב מכוניתו כשהוא נוסע ברחוב יפית'א, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה. הוא נהג ברכב מכוניתו כשהוא נוסע ברחוב יפית'א, בבית בגבול, כשהוא נוסע במהירות גבוהה.

- ניתן להמליץ על שלושה ספרים אשר נגולה בהם פרשת חייו של יאיר: 'הדם אשר בסף' מאת יעקב וינשל, הוצאת המתמיד תשט"ו; 'בארגמן' מאת עדה אמיכל-ייבין, הוצאת הדר 1986; 'יאיר' מאת משה שמיר, הוצאת זמורה-ביתן תשס"א.
- ישראל אלדד הקדים לספר שירי יאיר כמה דפים על שלושים-וארבע שנותיו, תחת הכותרת: 'שירת חייו'. כמו-כן ראה את הביוגרפיה שנכתבה בראש כרך א' של הספר 'לח', אנשים' בהוצאת יאיר תשס"ב. ראה גם ביוגרפיה קצרה מאת פרופ' יוסף נדבה, אשר נכתבה כאשר מלאו ארבעים שנה לפילתו של יאיר, ופורסמה ב'סקירה חודשית מס' 12, דצמבר 1981, בהוצאה-לאור של משרד הביטחון; הביוגרפיה מופיעה גם באתר האינטרנט: http://www.amalnet.k12.il/meida/history/1939_45/hisi2137.htm
- הבניין בו נורה יאיר נקרא כיום 'בית יאיר' ומשמש כמוזיאון 'לח', וכמשרדי עמותת לח"י והוצאת יאיר. גם שמו של הרחוב הוסב, והוא נקרא רחוב אברהם שטרן.

